

УДК 94 (323)

ББК 63.3 (4 Укр) 66

Сергій Адамович

ГАЛИЦЬКИЙ П'ЄМОНТИЗМ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

У статті з'ясовано витоки галицького п'ємонтизму та його сутність, проаналізовано обстоювання галичанами власної концепції будівництва сучасної української державності. Автор стверджує, що мешканці Галичини не уявляють себе поза межами соборної держави і максимально докладають зусилля для розбудови проєвропейської, правової та заможної держави.

***Ключові слова:** галицьке месіанство, націонал-демократичні організації, галицька еліта, Львів, українська нація, автономісти, п'ємонтизм, соборність.*

Sergiy Adamovych. Galician Pyemontyzm in the process of the Ukrainian independent state formation

The origins of the Galician pyemontyzm and its gist are revealed in the article. The assertion of the Galician concept of the modern Ukrainian state is analyzed. The author argues that the inhabitants of Galicia do not imagine themselves outside the united Ukraine and make maximal efforts for building of the pro-European, legal and prosperous state.

***Key words:** the Galician messianism, national-democratic organizations, Galician elite, Lviv, Ukrainian nation, autonomists, pyemontyzm, unity.*

Розгортання національно-визвольних процесів у СРСР у кінці 80-х рр. знайшло активне відображення на землях Галичини. Національне відродження галичан і процес здобуття Україною незалежності отримали висвітлення в дослідженнях В.Литвина, О.Бойка, Я.Грицака, С.Кобути, М.Рябчука. У свою чергу автор ставить перед собою завдання проаналізувати уявлення галичан про незалежну Україну та свою місійну роль у державотворчих процесах.

Сприйняття перебудови в Галичині визначалися успадкованими з епохи Австро-Угорщини особливостями галицької автентичності. Формотворчими

чинником галицької ідентичності називають “міфологізовані уявлення про львівську “багатокультурність”, ідеалізований образ Цісаря і уявну приналежність до Європи, де ми завжди були і до якої мусимо повернутися” [1, с.200].

Менталітет жителів Західної України також включав ідею галицького месіанства для решти русифікованої України. На думку Я.Грицака, бути галичанином – “означає бути вкрай націоналізованим, не лише свідомим своєї національної ідентичності, але й уважати її за центральну вісь, навколо якої крутиться весь твій світ” [2, с.275].

Ідеологічні підвалини галицького п’ємонтизму були, імовірно, закладені вже в “Ukraina irredenta” Ю.Бачинського (1895), а до певної міри інституціалізовані під час Першої світової війни, у проголошенні незалежної України 30 червня 1941 р. у Львові та спорядженні похідних груп УПА на схід України і, зрештою, у створенні “Антибільшовицького блоку народів”, що мав боротися “за нашу і вашу свободу” в повоєнній ситуації. Однак по справжньому на роль “П’ємонту” Львів і Галичина стали заслуговувати в 50-60-ті роки ХХ ст. через стрімке перетворення польського міста на україномовне та антирадянський рух опору в регіоні [1, с.197-198].

Відзначимо, що Львів був найменш російським містом у європейській частині СРСР. На думку Р.Шпорлюка, м. Львів і область в 1990-1991 рр. становили аномалію і рухалися в протилежному напрямку від решти республіки, але могли задавати темп і подавати приклад для західного регіону [3, с.325, 333].

Створені у кінці 80-х рр. ХХ століття націонал-демократичні організації Галичини отримали значну підтримку зі сторони населення регіону й ініціювали боротьбу за злам партійно-радянської владної системи та досягнення національного суверенітету. Майбутнє незалежної Української держави націонал-демократи та націоналісти бачили як механічне поширення своїх уявлень та ідеалів на всю територію України й на всі суспільні групи [4, с.3].

Партійно-радянські органи уже на початку 1990 р. інформували ЦК Компартії України, що населенню Львівщини нав’язується ідея так званої “галицької виключності”, тобто гіпертрофованого уявлення про значення Львова у збе-

реженні української державності, культури, мови, розвитку європейської цивілізації [5, арк.92]. Результати проведеного аналітичною групою відділу національної політики ЦК КПРС в Західній Україні 14-18 лютого 1991 р. соціологічного дослідження показали, що в Галичині підтримка незалежності України значно сильніша, аніж в інших областях [6, арк.5-22].

Націонал-демократичні лідери вважали Галичину полігоном, де відпрацьовувалася тактика дій боротьби за незалежність України. Так, під час мітингу на стадіоні у Львові 15 травня 1990 р. голова Львівської облради В.Чорновіл заявив, що “доля України вирішується у Львові” [7, арк.5].

На березневих виборах 1990 р. до ВР УРСР і місцевих рад демократичні сили у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській областях отримали більшість і перехопили в комуністів владні повноваження. Це дозволило опозиції розпочати впровадження національної символіки, релігійних та національних свят; внести зміни у питаннях власності і земельних відносин; відновити права греко-католицької церкви; створити демократичні ЗМІ; розширити партійну багатоманітність і деідеологізувати суспільне життя тощо.

Крім того, галицькі націонал-демократи розгорнули активну національно-просвітню працю в східних та південних областях України. Просвітницькі заходи західноукраїнської інтелігенції у багатьох випадках ініціювалися як етнографічні та історико-культурні акції. Так, для єднання української нації опозиційні сили на початку 90-х рр. ХХ ст. використовували святкування дня злуки ЗУНР і УНР 22 січня 1919 р., організовуючи символічний “живий ланцюг” єднання за маршрутом Івано-Франківськ – Львів – Київ [5, арк.34, 171].

Однак партійно-державні органи східних і південних областей чинили всілякі перепони агітації, не завжди діяльність галичан отримувала підтримку зі сторони населення [8, с.10]. Не результативність агітації жителів східних і південних областей базувалися на тому, що “галицькі десанти”, за словами відомого українського письменника Р.Іваничука, поширювали національні ідеї як місіонери, домагалися “насильного їх втілення в тих регіонах України, де національна свідомість стоїть нижче” [9, с.2].

Ради західного регіону республіки активно змінювали законодавство. Підґрунтям цього було поєднання законодавчого радикалізму з наївним правовим романтизмом, суть якого полягала у вірі, що достатньо того чи іншого рішення місцевої ради для зміни правового поля на території області, району, міста чи села. Так, Тернопільська міськрада ухвалила “Перший універсал міської Ради народних депутатів про владу”, що проголошував раду “вищим органом державної влади на підлеглий території, який може приймати рішення у відповідності з вимогами часу, хоча вони і не узгоджуються з “застарілими законами СРСР та УРСР”. Відзначимо, що лише за перше півріччя 1990 р. радами було ухвалено понад 600 незаконних правових актів [10, с.141, 158-159].

В умовах економічної і політичної блокади влада опозиційних областей розпочала координувати діяльність. У підсумку інтеграційна діяльність спричинилася до скликання 16 лютого 1991 р. у Львові спільної сесії облрад Івано-Франківської, Тернопільської і Львівської областей, яку назвали Галицькою асамблеєю. Серед причин об’єднання називались “жорстка розгнуждана кампанія, яка ведеться проти Галичини”, невизначеність статусу України як країни і потреба заявити на міжобласному рівні про територіальну недоторканість України і спроби економічної блокади [11, с.1].

Проявом прагнення західноукраїнських політиків зберегти єдність країни стала прийнята на асамблеї ухвала “Про єдність українських земель”, у якій галичани засудили “будь-які намагання порушити територіальну цілісність України” [12, арк.109].

Невдача заколоту ДКНС і проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 р. дали можливість галичанам зосередити сили на всеукраїнській політиці, що стало найкращим свідченням їх соборницьких устремлінь. Однак, здобуття Україною незалежності не виправдало більшості сподівань галичан. Самостійність держави на початку 90-х рр. ХХ ст. не принесла українськості у всі сфери суспільно-політичного життя, не зробила Україну заможною і впливовою в міжнародній спільноті, а навпаки занурила громадян в економічний безлад і владний хаос.

Галичина в 90-х рр. ХХ ст. дуже втратила і в промисловому ресурсі, й узагалі в розвитку. Накопичення багатства, яке в ті роки відбулося в деяких східних регіонах, обійшло край. Причинами цього І.Коліушко називає насамперед різку зміну галицької управлінської еліти в 1990 р., яка не вміла й не хотіла по-старому лобіювати інтереси в Києві, та структурні особливості територіального розміщення виробництва в постколоніальній Україні [13, с.325]. У м. Львові як столиці Галичини рівень корупції став чи не найвищий в Україні, у ньому “бракувало висоти духу” і буяла “лукава агресивна сірість” [14, с.435-436].

Увійшовши в роль українського П'ємонту, м. Львів довго не помічав, що його надмірні гонори стали вже недоречні. А за кількістю стереотипів, які майже не відповідали реальності, Львів міг дати фору й самому Донецьку [14, с.433]. Після отримання незалежності частина галицької еліти усвідомила, що їхній патріотизм просто використовувався, а ідеал України ніколи не буде реалізований. Проросійська преса саркастично стверджувала, що Галичина, творячи українську державу, надірвалася. Регіон порівнювали з Радянським Союзом, який розвалився, роздавлений важкістю ноші, що перевищила його можливості [15, с.7].

Ситуацію в регіоні в 90-х рр. ХХ ст. яскраво охарактеризував М.Маринович. Він вважав, що Галичина “однією з перших регіонів СРСР пережила свій пасіонарний спалах, вся енергія якого пішла на те, щоб розтрити місцеву комуністичну стіну. Сили, щоб переламати хід подій в усій Україні не виявилось” [16, с.124].

Населення Галичини протягом трьох президентських кампаній утримувало першість в Україні за ознакою громадянськості і політичної свідомості. Але не можна не помітити падіння рівня електоральної активності. Так, у Львівській області в 1991 р. активність дорівнювала 95,23%, у 1994 р. – 91,46%, а у 1999 р. – 88,01% (у Тернопільській області відповідні показники становили – 97,07%; 91,57%; 90,28%, а на Івано-Франківщині – 95,72%; 89,42%; 89, 58%) [17, с.4].

Галицька еліта, яка мислила майбутню Україну як “Велику Галичину”, не була готова до того, що наддніпрянці, які колись пасивно спостерігали за революційними процесами в Україні, зможуть перехопити ініціативу в процесах державного будівництва [18, с.231]. Центр, уособлений в понятті “українська держава”, характеризувався в баченні галичан недемократичністю влади, неефективною економікою, несправедливим розподілом бюджетних коштів між регіонами, невизначеністю в зовнішній політиці [19, с.768]. Російська мова ставала дедалі популярнішою, а російський бізнес могутнішим у самій Галичині. В.Костирко образно відзначив, що до 1991 р. галичани гостро відчували злидні і русифікацію, а в період незалежності – відчують три речі, але вже солодко: злидні, русифікацію та велике задоволення від незалежної України [20, с.243].

“Не галицький варіант” розвитку України провокував галичан до збайдужіння в політичній сфері, а окремі інтелектуали розпочали дискусію про шляхи осібного від України державного розвитку. Проте будь-які ознаки автономістських настроїв у Галичині були знівельовані масовою підтримкою жителями Західної України кандидата від опозиції В.Ющенка і виступами за збереження територіальної цілісності України.

Галицькі облради першими визнали В.Ющенка своїм президентом і засудили фальсифікації виборів. До того ж, трудові колективи й інтелігенція Галичини в численних зверненнях та рішеннях мітингів засудили розпалювання ворожнечі між регіонами та дії, спрямовані на розкол цілісності Української держави [21, с.2]. Спеціальні рішення, присвячені недопустимості розколу в державі, прийняли обласні ради Західної України [22, с.3.].

Зокрема, 29 листопада 2004 р. на 50-тисячному вічі в м. Івано-Франківську було прийнято звернення “Нас не роз’єднати”. У ньому заперечувалося прагнення жителів західної і центральної України роз’єднати Україну, а натомість звучав заклик: “Прислухаймось один до одного! Ми хочемо того, чого й ви: щоб Україна була вільною і процвітаючою державою, щоб був можливим простий люд, щоб у мирі і спокої жили наші сім’ї, росли наші діти” [23, с.3.].

Як зауважує В.Расевич “галичани” так масово рушили до Києва на Майдан, що завмирили цілі міста на Заході України [24]. Але відсутність відчутних наслідків після перемоги Помаранчевої революції і відверта здача національних інтересів в часи В.Януковича знову викликали в середовищі галицької молоді розчарування загальноукраїнською політикою і звертання до галицького міфу. На думку К.Бондаренка, галицька еліта почала розуміти, що її інтересами після Помаранчевої революції, яку вона підтримувала, знехтували [25, с.21].

Однак під час Революції гідності 2013-2014 рр. галичани відкинули попередні розчарування, згадали про свою місійність і склали осердя протестів проти тоталітарного режиму В.Януковича. Відзначимо, що спроби російської пропагандистської машини подати події на Майдані у 2013-2014 рр. як повстання галичан були спростовані підтримкою українцями з усіх регіонів держави ідеалів Революції гідності.

Фактично, ті державотворчі засади, що пропонував галицький П’ємонт – орієнтація на Європейську спільноту, декомунізація та будівництво україноцентричної держави – були прийняті українським суспільством у 2014 р. Однак третина Героїв Небесної Сотні і активна участь галичан у зупинці російської військової інтервенції стала даниною Галичини у боротьбі з Російською імперією за Українську державу. Лише з Івано-Франківщини серед Героїв Небесної Сотні виявилось 7 загиблих, десятки краян отримали травми різного ступеня важкості, понад 50 стали інвалідами [26, с.40].

Отже, ідея галицького п’ємонтизму стала визначальним фактором у сприйнятті жителями Галичини змін в умовах розпаду СРСР. Якщо для більшості населення України перебудова і процеси розпаду країни супроводжувалися розгубленістю і очікуванням невідомого, то для галичан розпад СРСР став шансом реалізувати своє бачення майбутнього і нав’язати свій проект державотворення. Незважаючи на розчарування шляхом розвитку країни в 90-х рр. ХХ ст. і в період президентства В.Януковича, галичани зіграли значну роль під час Помаранчевої революції та Революції гідності, а до того ж,

зберегли потенціал та готовність бути основою для подальшого поступу Української держави.

1. Рябчук М. Дві України: реальні межі, віртуальні війни /М.Рябчук. – К.: Критика, 2003.–336 с.
2. Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Історичні есеї /Я.Грицак. – К.: Критика, 2004.—344 с.
3. Шпорлюк Р. Імперії та нації / Пер. з англ. / Р.Шпорлюк. – К.: Дух і Літера, 2000. – 354 с.
4. Шумлянський С. Розкол України як віртуальна реальність / С.Шумлянський // Критика. – К., 2002. – листопад. – С.2-5.
5. Центральний державний архів громадських організацій України (далі – ЦДАГО України). Ф.1. Оп.32. Спр.2872. 190 арк.
6. Державний архів Івано-Франковської області. Ф.1. Оп.1. Спр.5629. 83 арк.
7. ЦДАГО України. Ф.1 Оп.11. Спр.2166. 7 арк.
8. Адамович С. Проблема соборності у суспільно-політичному житті Галичини (1991 – 2004 рр.) /С.Адамович. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 52 с.
9. Іваничук Р. Не будьмо “малоросами” / Р.Іваничук // За вільну Україну. – К., 1991.–5 лютого. – С.2.
- 10.Бойко О.Д. Україна в 1995 – 1991 рр.: основні тенденції суспільно-політичного розвитку: Монографія / О.Д.Бойко.–К.: ІПіЕНД, 2002.–306 с.
- 11.За вільну Україну – К, 1991. – 16 лютого. – С.1.
- 12.ЦДАГО України. Ф.1. Оп.32. Спр.2899. 252 арк.
- 13.Коліушко І. Статус Львова: від учора до завтра / І. Коліушко // Leopolis multiplex. – К.: Грані-Т, 2008. – С.323-330.
- 14.Маринович М. “Люблю я Львів, та дивною любов’ю...” / М. Маринович // Leopolis multiplex. – К.: Грані-Т, 2008. – С.431-438.
- 15.Городисский А. Этнос Украины и украинская нация / А. Городисский // Аргументы и факты в Украине. – 2003. – №23. – С.7.

16. Маринович М. Україна: дорога через пустелю: Зб. статей / Мирослав Маринович. – Харків: СП “Фоліо”, 1993. – 189 с.
17. Нельга О. Вибори як індикатор і чинник національної інтеграції / О. Нельга // Нова політика. – 1999. – №6. – С.2-9.
18. Бондаренко К. Західна Україна повинна домогтися статусу автономної республіки в складі України. Інтерв'ю політичному мережевому виданню “part.org.ua” / К. Бондаренко // Ї. Незалежний культурологічний часопис. – 2002. – №23. – С.231-235.
19. Адамович С.В. Соборність та регіональний розвиток у суспільно-політичному житті незалежної України / С.В.Адамович. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. – 884 с.
20. Костирко В. Чухраїнство / В. Костирко // Ї. Незалежний культурологічний часопис. – 2002. – №23. – С.240-243.
21. Мороз В., Вівчар Б. За цілісність України / В. Мороз, Б. Вівчар // Галичина. – Івано-Франківськ, 2004. – 30 листопада. – С.1-2.; Галичина. – Івано-Франківськ, 2004. – 2 грудня. – С.2.
22. Про політичну кризу у державі, що виникла у зв'язку з виборами президента України. Рішення Івано-Франківської обласної ради від 28.11.2004 року // Галичина. – Івано-Франківськ, 2004. – 30 листопада. – С.3.
23. Нас не роз'єднати // Галичина. – Івано-Франківськ, 2004. – 2 грудня. – С.3.
24. Расевич В. Фантазії на тему “Галичини” [Електронний ресурс] / В.Расевич. – Режим перегляду: http://zaxid.net/news/showNews.do?fantaziyi_na_temu_galichini&objectId=1331727 (дата звернення: 20.10. 2016).
25. П'єцух М. Галицькі лицарі / М. П'єцух // Новинар. – К., 2008. – 7-13 березня. – С.21.
26. Український Євромайдан. Прикарпатський вимір / За ред. М.Кугутяка. – Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2016. – 704 с.